

חומר למחשבה

רבנים, בינה מלאכותית?

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות. אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד .

החיבור הראשון הופיע במסגרת

'מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד – סוף מעשה במחשבה תחילה את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן

- מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש – כרך ראשון על חומש בראשית

להזמנה

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

רבנים, בינה מלאכותית? חלק מהקבוצות החסידיות בניו יורק רואות בטכנולוגיה חדשה אתגר, אחרות ככלי

בינה מלאכותית שיכולה לענות על שאלות ההלכה היהודית עשויה לאיים על יחסי המתפללים עם מנהיגים דתיים, אך גם משמשת כמשאב חינוכי חזק

•

מאת דיוויד פינטו

ניו יורק — בלב קהילת החסידיים של סאטמר בברוקלין, צעיר נכנס לחנות אלקטרוניקה והגיע למשרד האחורי, שם הניח אייפון חדש על השולחן.

מנהל החנות, ברוך כהנה, בדק את הטלפון דרך משקפיים דקים. הוא חיבר את המכשיר למחשב והחל להתעסק, חוסם גישה לאתרים ואפליקציות מסוימות כדי להגן על הלקוח מסיכונים טכנולוגיים נתפסים. המטרה שלו: טלפון "כשר".

כהנה הכשיר אלפי מכשירים בעשר שנותיו בקבוצת המודעות לטכנולוגיה (TAG), ארגון ללא מטרות רווח שטוען כי הוא מסייע ליהודים דתיים להתקין מסננים על מכשירים אלקטרוניים "כדי לשמר את ערכי היידישה שלנו".

הבקשה של הלקוח הייתה אתגר חדש — הוא ביקש מקהנה להסיר עוזר בינה מלאכותית מווטסאפ, משהו שכהנה מעולם לא עשה.

"יש פיתויים שאני יכול להתמודד איתם בעצמי. יש פיתויים שאני חייב לחסום," אמר הלקוח.

קהנה שוחח בטלפון עם עמיתים מ-TAG והחל לדבר בידיש. הוא המציא פתרון ושלח את הלקוח הביתה עם טלפון מוגבל לבिנה מלאכותית.

עם עליית מודלי שפה גדולים (LLMs) כמו ChatGPT, קהילות חסידיות מתמודדות עם הצומת בין בינה מלאכותית לבין הצורך לשמר מנהגים דתיים. יש הרואים בתשובות המיידיות של הבינה המלאכותית — כולל לשאלות דתיות — כאתגר לאמונה ולמנהיגות דתית. אחרים מאמצים את הטכנולוגיה החדשה ככלי חינוכי פוטנציאלי או כאמצעי להבטיח את אורח חייהם.

קבוצות שמתאימות לטכנולוגיות חדשות, כמו רבנים המזוהים עם תנועת חב"ד-לובביץ', מעצבות אפליקציות בינה מלאכותית משלהן. בינתיים, חברות המשרתות תנועות סגורות יותר, כולל סאטמר, משתמשות בבינה מלאכותית כדי לסנן את האינטרנט ולהגביל גישה למודלים גדולים כדי למנוע תגובות בנושאים רגישים כמו מין, פוליטיקה ודת.

שמירה על האמונה

כמרים בדתות אחרות מתמודדים עם בעיות דומות, כאשר פלטפורמות בינה מלאכותית מגיבות לתפילות המשתמשים ומספקות תשובות לשאלות דתיות. עם עליית תעשיית "טכנולוגיית האמונה", נוצרים יכולים כעת לשתף בישוע בינה מלאכותית, בעוד שמוסלמים יכולים לפנות לצ'אטבוט האסלאמי WisQu.

עם זאת, מתחים בין אמונה לטכנולוגיה ניכרים בקהילות החסידיות המבודדות.

קהילת סאטמר בויליאמסבורג, ברובע ברוקלין של ניו יורק, חיה אורח חיים שונה מרבים משכנותיה. החלק הצפוני של השכונה ידוע בעושר ההיפסטרים, בעוד שבחלק הדרומי החסידים מדברים יידיש, לומדים בבתי ספר משלהם ונשארים במסעדות כשרות.

טלוויזיה, גישה לאינטרנט ורשתות חברתיות מוגבלות על ידי מועצות רבניות ומנהגים חברתיים.

"מעט קהילות דתיות דוחות במפורש טכנולוגיות חדשות," אמרה חוקרת הדת הדיגיטלית ד"ר רות צוריה, יהודייה אורתודוקסית לשעבר.

במקום זאת, תנועות דתיות "מתרבות" את הטכנולוגיות הללו, אמר צוריה, המלמד תקשורת באוניברסיטת סיטון הול בניו ג'רזי.

לדוגמה אחת, בעשורים האחרונים צמחה מערכת אקולוגית של "טכנולוגיה כשרה" בויליאמסבורג וקהילות חרדיות אחרות — או אורתודוקסיות מסורתיות — אחרות.

כסמארטפונים הפכו לפופולריים לראשונה, חנויות באזורים אלו החלו למכור את מה שנקרא "טלפונים כשרים" — טלפון מתקפל פשוט שחסר תכונות מסוימות, כמו דפדפן אינטרנט, שנחשב לערוץ פוטנציאלי לתוכן חילוני מגונה.

בישראל, חרדים הפגינו מחוץ לחנויות שמוכרות סמארטפונים לא מסוננים או לא כשרים. כמה מההפגנות הללו התפרצו באלימות.

אתגר הסמכות האנושית

היום, קו החזית במלחמה הקדושה עם הטכנולוגיה הוא הבינה המלאכותית, וקווי הקרב נמתחים.

לאחר ש-OpenAI שחררה את הגרסה הראשונה של ChatGPT ב-2022, קבוצה חסידית אחת בניו יורק אסרה שימוש בבינה מלאכותית, וכינתה זאת חלון ל"כפירה". כמה קבוצות בישראל ניסו גם להגביל את השימוש של חבריהן בבינה מלאכותית, כולל בשאלות דתיות. עם זאת, בינה מלאכותית גנרטיבית חדרה לחלק מהקהילות האורתודוקסיות, כולל לשימושים דתיים.

בתחילת 2025, צוריה ערכה סקר קטן ובלתי פורמלי בקרב כ-40 יהודים אורתודוקסים מכל רחבי העולם בנושא בינה מלאכותית גנרטיבית. מתוך המדגם הזה, 94% אמרו שהם משתמשים בבינה מלאכותית לפחות פעם בשבוע.

בעוד שכמחצית אמרו שהם מתנגדים לשימוש בבינה מלאכותית למטרות דתיות, האחרים הודו בשימוש בה לחיפוש תשובות לשאלות "דתיות ורוחניות משמעותיות". החשוב ביותר, 66% מהנשאלים שמשתמשים בבינה מלאכותית אמרו שהם שואלים את הפלטפורמה שאלות על ההלכה — תפקיד שמור מסורתי לרבנים.

"יש קצת פחד כי האופן שבו אנחנו מתקשרים עם בינה מלאכותית גנרטיבית מרגיש אנושי," אמר צוריה.

העובדה שרוב מודלי השפה הגדולים הם צ'אטבוטים שיחתיים אינה מקרי — היו דרכים רבות בהן טכנולוגיית בינה מלאכותית יכולה להיארז, אבל OpenAI וחברות נוספות זיהו את הפוטנציאל של לגרום למוצר להרגיש אנושי כדי להתחבר טוב יותר למשתמשים, היא אמרה.

חלק מהמומחים, כמו האינטלקטואל וההיסטוריון הישראלי יובל נח הררי, שיערו שבניגוד לטכנולוגיות דיגיטליות קודמות, הבינה המלאכותית יכולה להשתמש בבסיס הידע העצום שלה כדי להחליף את סמכותם של חוקרי דת. כשהבינה המלאכותית מטופלת כמו חכם כל-יודע על ידי מיליוני משתמשים, חלק מהמודלים, כמו הבינה המלאכותית של המגיסטריום הקתולי, כבר שולטים בטקסטים דתיים.

הררי סיכם את הדילמה בפורום הכלכלי העולמי בדאבוס, שווייץ, 2026, ואמר: "מה קורה לדת של הספר כאשר המומחה הגדול ביותר לספר הקדוש הוא בינה מלאכותית?"

דרך קדימה

חב"ד, אחת התנועות החסידיות הגדולות עם כ-90,000 חסידים, ידועה בפעילותה ליהודים אחרים והייתה מהמאמצים הראשונים של טכנולוגיות חדשות. רבנים הקשורים לתנועה פנו למדען המחשב ד"ר משה קופל בשנת 2025 בבקשה לשלב את הספרות שלהם בצ'אטבוט יהודי. קופל פיתח תוכנית בשם רב דיקטה, שיכולה לענות על שאלות באמצעות מאגר נתונים מיוחד של פירוש יהודי, ספרות רבנית והתורה.

רב דיקטא הוא בין יישומי הבינה המלאכותית הראשונים שנוצרו בשיתוף פעולה עם מנהיגי חסידות. התוכנית — אחת מכמה יוזמות דומות הקשורות לתנועת חב"ד — היא דוגמה מוקדמת לאופן שבו קבוצות אורתודוקסיות מעצבות את הבינה המלאכותית למטרותיהן, וכיצד הבינה המלאכותית יכולה להשפיע על הפרקטיקה הדתית בתורה.

"השאיפה שלי היא להכניס כל ספר יהודי משמעותי, מכל קבוצה, לספרייה שלי, ואז להיות מסוגל לענות על כל שאלה שמישהו שואל בכל רמה שמעניינת אותו," אמר קופל בראיון בירושלים.

התוכנית מגיעה כאשר מגוון מוסדות — דתיים וחילוניים — מאמנים מודלים משלהם של בינה מלאכותית על מערכי נתונים פרטיים כדי לספק תשובות מוקפדות יותר מאשר אלו הזמינות בפלטפורמות שנוצרו לציבור הרחב.

קופל הוא מדען מחשב, חוקר תורה ופעיל פוליטי שמנהל שני ארגונים — עמותת למידת מכונה Dicta ומכון המחקר השמרני Kohelet. הוא היה האדריכל של הרפורמה המשפטית של קואליציית נתניהו, שגרמה להפגנות המוניות נגד הממשלה ב-2023.

בשנת 2015, קופל החל לחקור כיצד לענות על שאלות הלכתיות באמצעות בינה מלאכותית וכעת עובד עם מספר קבוצות חסידיות לבניית מנועי בינה מלאכותית מותאמים אישית.

מנועים אלו, תחת מטריית הרב דיקטא, עונים על שאלות המבוססות על גוף הספרות של כל קבוצה ועל התורה. רב דיקטה הוא טכנית סוכן מבוסס LLM, כלומר הוא יושב מעל מודל הבינה המלאכותית הקיים Claude, אך משתמש במאגר נתונים מיוחד כדי להפיק תשובות מעודנות יותר.

במהלך הכנס הבינלאומי השנתי של שליחי חב"ד-לובוביץ' בנובמבר 2025, קופל העביר פאנל בינה מלאכותית שבו הדגים את מנוע הבינה המלאכותית החדש בפני רבנים מכל רחבי העולם. השליחים מפעילים "בתי חב"ד" בעשרות מדינות, כולל אזורים מרוחקים, המשרתים תושבים ומבקרים יהודים.

התגובות לפאנל היו תערובת של יראת כבוד ודאגה. רב אחד שאל את קופל אם הרב דיקט יסכים להוציא אותו מהעסק.

קופל אמר שאין תחליף ליחסים האנושיים בין רב למתפללתו.

"כשמישהו מגיע לשליח חב"ד בקטמנדו, זה כי הוא מחפש קשר אנושי. השאלה היא רק כלי לפיתוח מערכת יחסים," אמר קופל ל'טיימס אופ ישראל'.

במהלך הראיון, קופל הדגים את הרב דיקטא במחשב הנייד שלו, ובראש העמוד הופיעה בבירור הודעת אזהרה: "הרב דיקטה אינו תחליף לרב אנושי. התשובות שלו הן ללימוד, לא לתרגול."

הטיימס אוף ישראל העלה שאלות לרב דיקטה. כשנשאלה, "למה דברים רעים קורים לאנשים טובים?" — אחת השאלות הדתיות הקשות ביותר — התוכנית "חשבה" במשך שבע דקות, ואז נתנה תשובה בת חמישה פסקאות.

זה התחיל בפזמון: "מה שנראה לנו כ'רע' הוא בעצם טוב אלוהי נסתר שאיננו יכולים להבין בגלל מגבלות אנושיות."

התשובה הייתה משכנעת וקיבלה טון מיסטי יותר לקראת הסוף.

"בעולם יש ניצוצות של קדושה שנפלו למקומות אפלים וניתן להציל אותם רק דרך קשיים וניסיונות," נכתב שם.

הרב מרדכי לייטסטון, עורך המדיה החברתית של Chabad.org, ביקר את התגובה.

"הוא חסר את הכיוון שרב עשוי לתת לאדם," אמר.

בדרך כלל, כאשר מתפלל שואל מנהיג דתי שאלה מאתגרת כזו, הוא עושה זאת בנוגע למשהו שקרה בחייו של המתפלל, אמר לייטסטון.

הוא ראה את תשובת הרב דיקטה גנרית מדי כדי להיות מועילה.

"זה נותן הרבה חומר למחשבה, אבל בלי לדעת מאיפה השאלה מגיעה, הבינה המלאכותית לא יכולה להתחיל לענות על כל זה," הוא אמר.

לייטסטון הסכימה כי בינה מלאכותית לא תחליף את הרבנים בקרוב.

"אני לא מודאג שהעבודה שלי תוחלף ב-ChatGPT," הוא אמר. "אני נוטה להאמין ברעיון הרחב שזה תוכי אקראי. הוא לא חי. אין לו רוח. הוא לא מבין מה הוא אומר."

'אות מא-לוהים'

לעת עתה, הרב דיקטה המכוון לחב"ד נראה כפתרון מנצח לאתגר הבינה המלאכותית של קהילות חסידיות, ומספק משאב חינוכי מבלי להחליף את הרשויות הדתיות.

במקומות אחרים, ניסיונות לשלוט במודלים שנפוצים נראים כמתקשים. חברות הטכנולוגיה האורתודוקסיות Geder ו-Meshimer מניו יורק, ו-TAG מניו ג'רזי, מתמודדות כולן עם אתגרים בהצלחת סינון הבינה המלאכותית.

"אנחנו לא עושים את זה ביעילות רבה עכשיו," אמר נכמיה גוטליב, מייסד TAG, בראיון.

גדר, חברת סינון אינטרנט יהודית פופולרית נוספת שטוענת כי התקינה תוכנה ליותר מ-30,000 משתמשים, משתמשת בתוכנות בינה מלאכותית לניתוח וצנזורה של דפי אינטרנט בזמן אמת. התוכנה מזהה עירום במכשיר המשתמש ו"צובעת מעל" עור חשוף עם מסכה שחורה, למשל.

אתרים מתפתחים בקצב מהיר, ומשלבים אלמנטים חדשים שהמסננים של גדר לא מאומנים לזהות. בתגובה, גדר מעצב פילטרים חדשים ומתקדמים יותר. זה מסתכם במירון חימוש טכנולוגי בין חברות סינון יהודיות לאינטרנט.

גוטליב רואה באיום של הבינה המלאכותית אתגר מבורך.

"אנו רואים בזה אות מאלוהים: 'אני רוצה שתהיה יותר דתי. אני הולך לעשות לך מבחן מאמץ. אני הולך לשלוח אתגרים גדולים לעולם כי אני רוצה שתשפרו את הרמה שלכם,'" הוא אמר.

בסניף TAG של כהנה בויליאמסבורג, מגזינים ביידיש שפוזרו על השולחנות הזהירו מפני אפוקליפסה טכנולוגית. עטיפה אחת הציגה צעיר חסידי שנקרע על ידי זרועות רובוטיות, תחת הכותרת "ניסויים בבינה מלאכותית שאסור לנסות." קופסת DVD בת ארבעה חלקים על "סכנות הטיהום של האינטרנט" עמדה על דלפק הקבלה, והציגה גרפיקה של דמויות אדם שמחברים מחשבים למוחם.

כהנה, שארז את חפציו לפני שיצא לבית הכנסת לתפילת ערב, ציין כי בינה מלאכותית אינה אמינה להוציא פסקי דין במערכת המשפט האמריקאית.

"אז למה שנסמוך עליה עם הדת שלנו, שלדעתנו היא הרבה יותר גבוהה, נכונה יותר מחוקי הארץ, כי היא מאלוהים עצמו?" אמר.